

Jan Adamczyk

Politechnika Rzeszowska

GLOBALIZACJA I REGIONALIZACJA – WSPÓŁZALEŻNE ZJAWISKA DETERMINUJĄCE RAMY FUNKCJONOWANIA WSPÓŁCZESNYCH PRZEDSIĘBIORSTW

1. Wstęp

Globalizacja i regionalizacja, których jesteśmy świadkami, obejmują coraz szersze obszary naszego życia. Obserwowane zjawiska, dotycząc szeregu różnych zmian i stanów, są silnie uzależnione od siebie. Ich wzajemne oddziaływanie dokonuje się na licznych płaszczyznach, wywołując określone skutki: gospodarcze, społeczne, technologiczne, kulturowe oraz polityczne. Ocena procesów globalizacyjnych i regionalizacyjnych nie jest łatwa ze względu na ich złożoność i kompleksowość. Jednak to te dwa współzależnie istniejące nurty, determinują w znacznej mierze warunki funkcjonowania współczesnych przedsiębiorstw, a zwłaszcza koncernów międzynarodowych.

2. Ujęcia definicyjne

W literaturze ekonomicznej brak jest jednoznacznej i powszechnie uznawanej definicji terminu „globalizacja”. W „Encyklopedii marketingu” można przeczytać, że: „Globalizacja oznacza tworzenie nowego typu powiązań między przedsiębiorstwami, państwami i społeczeństwami. Jest określeniem procesu, w którym wydarzenia, decyzje i działania występujące w jednej części świata mają znaczące konsekwencje dla pojedynczych ludzi i całych społeczeństw w odległych nawet częściach globu” [8, s. 81]. Nacisk na gospodarcze implikacje globalizacji można odnaleźć w propozycjach innych autorów, którzy uważają, że należy przez nią rozumieć „proces scalania gospodarek narodowych, przejawiający się w dynamicznym

wzroście obrotów handlowych, międzynarodowych przepływów kapitałowych i usługowych będący efektem rosnącej tendencji do traktowania przez coraz większą liczbę przedsiębiorstw całego świata jako rynku zbytu” [1, s. 70].

Z kolei w aspekcie ekonomicznym globalizację można rozpatrywać w dwóch kategoriach – makroekonomicznej, w której jest ona charakteryzowana najczęściej jako kolejna faza internalizacji rynków, społeczeństw czy też polityki, oraz w ujęciu mikroekonomicznym, gdzie globalizację przedstawia się w odniesieniu do zachowań (strategii) przedsiębiorstw na rynkach międzynarodowych [7, s. 2].

W kontekście podjętego tematu należy przytoczyć również pogląd, zgodnie z którym analizowane zjawisko jest uznawane jako trend w zarządzaniu strategicznym, polegający na potrzebie kreowania produktów światowych i ich przystosowaniu do specyficznych oczekiwań, gustów i kultur odbiorców. Globalizacja ma co najmniej trzy znaczenia [2]:

- odnosi się do procesów umiędzynarodawiania stosunków międzynarodowych;
- oznacza nową fazę modernizacji i rozwoju kapitalizmu z uwielokrotnieniem stosunków międzynarodowych;
- oznacza nowe tendencje w rozwoju kultury.

Zatem ogólnie rzecz ujmując i dokonując znacznej symplifikacji, można przyjąć, że globalizacja oznacza gwałtowne zwiększanie się liczby transnarodowych instytucji i organizacji, przenikanie się różnych kultur oraz konwergencję środków komunikacji masowej na przestrzeni nie narodowej, a globalnej.

Wielopłaszczyznowość zachodzących zmian sprawia, że skutki analizowanego zjawiska dotyczą wielu, często odległych od siebie obszarów funkcjonowania przedsiębiorstw. Do istotnych okoliczności, które należy brać pod uwagę przy analizie przyczyn i uwarunkowań rozwoju procesów globalizacyjnych, należy zaliczyć przede wszystkim [9, s. 28]:

- rozwój i liberalizację handlu międzynarodowego;
- rozpowszechnianie się wzorców gospodarki rynkowej;
- wzrost zagranicznych inwestycji bezpośrednich i portfelowych;
- liberalizację rynków kapitałowych;
- wpływ organizacji międzynarodowych;
- szybką dyfuzję innowacji i nowych technologii;
- rosnącą mobilność współczesnych społeczeństw.

Równoległe z postępującą globalizacją nasileniu uległy procesy regionalizacji, które, podobnie jak ona, dotyczą wielu obszarów aktywności człowieka. Są one reakcją na wzrost liczby powiązań gospodarek i społeczeństw w skali globalnej.

Regionalizm rozumiany jest przede wszystkim jako łączenie różnych elementów w celu osiągnięcia efektu synergii [4, s. 11]. Kontaminacji mogą ulegać różne elementy w ramach wielorakiej działalności człowieka. Regionalizacja, określana również w literaturze jako integracja regionalna, ma na celu przede wszystkim ochronę interesów stron (członków) tworzących określony blok ekonomiczny lub stowarzyszenie regionalne oraz likwidowanie różnic utrudniających wzajemne

współdziałanie. Kolejnym przesłaniem tworzenia struktur o różnym stopniu homogeniczności jest ochrona przed negatywnymi skutkami globalizacji.

Regionalne organizacje gospodarcze i porozumienia handlowe wywarły duży wpływ na proces globalizacji. Ich rozwój przyczynił się do zredukowania bądź wyeliminowania istniejących barier celnych oraz stworzenia preferencyjnych warunków dla handlu i inwestycji. Dzięki nim w niektórych częściach globu może następować swobodny przepływ kapitału, towarów, usług i ludzi między państwami członkowskimi.

Liczba porozumień regionalnych między krajami to obecnie przynajmniej 32 (m.in. na Bliskim Wschodzie 4 tego rodzaju umowy, w Europie – 3, w Azji – 5, po 10 w obu Amerykach oraz Afryce). We współczesnej gospodarce w zasadzie liczą się tylko trzy największe regionalne bloki gospodarcze: Unia Europejska, Północnoamerykańskie Porozumienie o Wolnym Handlu NAFTA (*North American Free Trade Agreement*) oraz region azjatycki AFTA (*Asian Free Trade Agreement*) [7, s. 5]. Na tej bazie powstała popularyzowana po koniec lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku koncepcja triady.

3. Współzależności między globalizacją i regionalizacją

Można sobie zadać pytanie, czy dążenia regionalizacyjne są pośrednią formą współpracy, prowadzącą w efekcie do globalizacji, czy też może alternatywnym trendem współdziałania, stanowiącym jej ograniczenie? Ponadto, które z występujących zjawisk jest w stanie zapewnić bardziej sprawiedliwą alokację korzyści wynikających z podniesienia efektywności działań gospodarczych, znoszenia barier celnych, unifikacji systemów legislacyjnych, rozbudowy sieci informatycznej itp.

Globalizacja gospodarki może zaoferować współczesnym przedsiębiorcom korzyści wynikające ze zwiększania się dostępności poszczególnych rynków narodowych, zacierania się różnic rozwojowych, wzrostu poczucia wspólnoty interesów wśród konsumentów. Równocześnie jednak postępujący proces rosnących współzależności sprawia, że gospodarki stają się wrażliwymi na każde zawirowanie na rynkach światowych, tj. załamanie finansowe, recesję, kryzysy strukturalne, wzrost bezrobocia itp.

Obserwacja opisywanych zjawisk pozwala postawić tezę, że wzrost liczby ugrupowań regionalnych jest reakcją na postępujące zjawiska globalizacyjne. Głównym zadaniem powoływanych stowarzyszeń jest zapewnienie bezpieczeństwa stronom członkowskim oraz przeciwdziałanie wspólnymi siłami negatywnym skutkom umiędzynarodowienia życia gospodarczego. Powstawanie lokalnych bloków współpracy wywołuje określone skutki. Regionalizacja przyczynia się do bardziej równomiernego rozwoju państw (rynków) wewnątrz jednej organizacji, przy równoczesnym zachowaniu lub nawet zwiększeniu dysproporcji w poziomie życia ludności zamieszkałej w krajach ościennych. Ponadto chęć przystąpienia do stowarzyszeń współpracy regionalnej narzuca państwom aspirującym konieczność spełnienia określonych wymogów ekonomicznych i politycznych, co pociąga za sobą wysokie koszty społeczne.

Zjawiska te wywierają istotny wpływ na międzynarodowe stosunki gospodarcze. Można przyjąć, że trzy wektory kształtują współczesną gospodarkę światową. Pierwszym z nich, niezwykle dynamicznie rosnącym, jest globalizacja produkcji i wymiany handlowej. W miarę wzrostu siły działania tego czynnika, nie tylko w skali całego rynku światowego, ale także w ramach ugrupowań regionalnych, takich jak Unia Europejska, CEFTA czy NAFTA, maleje relatywna waga drugiego wektora, jakim są struktury narodowe występujące w roli organizatorów życia gospodarczego. Obie wymienione sfery – globalna i narodowa – łączone są relatywnie stabilnym wektorem wielkich firm [5].

W organizowaniu działalności gospodarczej w skali globalnej relatywnie wzrasta więc rola rynku i dużych transnarodowych firm przemysłowych. Równocześnie maleje rola instytucji państwowych jako bezpośredniego organizatora produkcji, nie tylko ze względu na ogólną tendencję do deregulacji gospodarki, lecz także ze względu na chęć przyciągania korporacji międzynarodowych m.in. poprzez odchodzenie wobec nich od środków kontrolnych i restrykcyjnych [5].

Mimo wzajemnych powiązań regionalizacji i globalizacji, istnieją cechy o zasadniczym znaczeniu, odróżniające oba trendy. Podstawowe rozbieżności zestawiono w tab. 1.

Tabela 1. Najważniejsze różnice pomiędzy globalizacją i regionalizacją

Problem	Globalizacja	Regionalizacja
Nosiciel procesu	korporacje transnarodowe	państwa, ich agendy i/lub instytucje
Cel działania	ujednoczenie rynku i „uwolnienie” go	▪ wzrost efektywności gospodarowania ▪ zmniejszenie kosztów transakcyjnych ▪ niwelowanie barier wzrostu itp.
Jak osiągnąć cel/cele	▪ zasady wolnej konkurencji ▪ działania charakterystyczne dla wolnego rynku	▪ interwencjonizm państwa ▪ dopiero później zasady wolnego rynku
Wprowadzenie jednolitego pieniądza	▪ łatwiejszy dostęp korporacji ponadnarodowych do rozproszonych kapitałów narodowych i ich komasacja ▪ szybsze i pełniejsze przeprowadzenie fuzji	▪ pojawienie się pełniejszej i bardziej ujednoliconej informacji i infrastruktury ▪ powstanie rzeczywistego rynku pracy i zmniejszenie oraz uśrednienie różnic płacowych
Miejsce występowania	kraje uprzemysłowione – USA, Japonia, większość państw Europy Zachodniej, niektóre kraje Azji Płd.-Wsch.	większość państw świata, najbardziej rozwinięta w UE, a najmniej w WNP
Kolejność wystąpienia	po regionalizacji	w Europie Zachodniej przed globalizacją, a w Europie Środkowej i Wschodniej po transformacji i przed globalizacją

Źródło: [6, s. 151].

Problem akceptacji występujących równolegle nurtów wydaje się szczególnie aktualny w przypadku Polski. Rodzime przedsiębiorstwa, od maja 2004 r. funkcjonujące w ramach rynku Unii Europejskiej – jednego z najsilniejszych ugrupowań regionalnych na świecie, w dalszym ciągu pozbawione są wielu korzyści, jakie wynikają z uczestnictwa w procesach globalizacyjnych. Należy podzielić pogląd wskazujący na to, że wejście Polski do europejskich struktur regionalnych będzie nas zbliżało z czasem do głównych nurtów rozwoju gospodarki międzynarodowej. Regionalne zorientowanie naszej produkcji, handlu i inwestycji zwiększy skalę działalności gospodarczej, obniży jej koszty, doprowadzi do lepszej standaryzacji procesów wytwórczych i produktów, ułatwi obronę przed konkurencyjnym zagrożeniem ze strony krajów trzecich. Jednak jak stwierdził Bill Clinton, goszcząc kilka lat temu w Warszawie: „Globalizacja jest procesem nie do zatrzymania, bo nie ma dla niej alternatywy. Dlatego, że jest korzystna dla ludzi. W Polsce podobnie. I tylko Polacy mogą sobie odpowiedzieć na pytanie, jakie koszty chcą ponieść, by móc czerpać korzyści z życia przy wspólnym stole”¹.

O ile więc proces globalizacji prowadzi do integracji działalności gospodarczej w skali całego świata (gospodarki globalnej), o tyle postępujący równie szybko proces regionalizacji prowadzi do swoistego podziału gospodarki światowej na wiele różnych „bloków” gospodarczych i politycznych [3, s. 78]. Istnieje zatem zagrożenie, że wzrastająca fragmentaryzacja może doprowadzić do powrotu izolacjonizmu i protekcjonizmu w krajach słabiej rozwiniętych. Będzie się to wiązać z rezygnacją z korzyści płynących z procesów globalizacyjnych, przyczyniając się do pogłębienia zacofania gospodarczego oraz ubóstwa.

4. Podsumowanie

Analizując ewolucję oraz wzajemne oddziaływanie procesów globalizacyjnych i regionalizacyjnych, należy stwierdzić, że obecny rozwój (w szczególności dynamika handlu i zmieniająca się jego struktura geograficzna), jak również trwające rozmowy oraz zawarte porozumienia polityczne (np. pomiędzy Północną i Południową Ameryką lub Zachodnią Europą oraz Południową Azją) wskazują, że nowoczesna regionalizacja jest w pewnym sensie bardziej narzędziem globalizacji niż barierą w jej rozwoju. Zatem na regionalizację można spojrzeć jak na etap procesu prowadzącego do pełnej integracji poszczególnych rynków (państw), którego ostatecznym stadium będzie globalizacja. To właśnie wzrost liczby regionalnych i międzynarodowych porozumień, który szczególnie nasilił się w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, jest w głównej mierze czynnikiem sprawczym postępu, sprzyjającym rozwojowi wielu przedsiębiorstw.

Obserwując aktualnie istniejące warunki, tworzenie się interregionalnych struktur, zrzeszających kilka lokalnych ugrupowań jest mało prawdopodobne ze wzglę-

¹ Za: <http://biznes.onet.pl/pt.asp?DB=162&ITEM=1033264>.

du na istniejące różnice w rozwoju oraz sprzeczność interesów gospodarczych. Przykładem mogą być „wojny celne” pomiędzy Unią Europejską a rynkami członkowskimi NAFTA; niemniej jednak, jak na razie, funkcjonowanie w ramach bloków współpracy regionalnej okazuje się dostępną ochroną lub alternatywą dla trendów globalizacji, a w państwach rozwiniętych stanowi nawet ich uzupełnienie.

Globalizacja jest naturalnym wynikiem szybkiego rozwoju przedsiębiorstw, który stał się immanentną cechą obecnej gospodarki światowej. Ocena problematyki tego procesu nie jest łatwa ze względu na jego złożoność oraz kompleksowość. Globalizacyjne współzależności mają zazwyczaj charakter asymetryczny, dlatego rozwój i unifikacja rynków prowadzą do powstawania wielu niekorzystnych zjawisk. Ograniczeniu ich negatywnych skutków mają służyć m.in. lokalne inicjatywy realizowane w ramach bloków współpracy regionalnej. Globalizacja może zatem prowadzić do integracji, ale również do rozwarstwienia i polaryzacji poszczególnych grup społecznych (krajów), co ma istotne znaczenie dla funkcjonowania współczesnych podmiotów gospodarczych.

Globalizację i regionalizację należy traktować jako dwa różne i występujące równocześnie trendy, które silnie oddziałują na siebie. Skutki zarówno jednego, jak i drugiego zjawiska należy uwzględniać przy planowaniu rozwoju przedsiębiorstw. Dlatego coraz częściej postuluje się przyjęcie koncepcji wyrażającej się w stwierdzeniu „myśl globalnie, działaj lokalnie” (ang. *think global, act local*). Wskazuje ono na silną współzależność analizowanych w referacie procesów i powinno stać się podstawowym wyznacznikiem, którym należy kierować się przy zarządzaniu współczesnymi przedsiębiorstwami.

Literatura

- [1] Bukowski A., *Globalna przygoda*, „Magazyn Finansowy” 1999, nr 287, [w:] B. Mróz, *Zachowania konsumentów w kontekście procesów globalizacji*, Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów, zeszyt 18, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2001.
- [2] Dolecki K., *Za i przeciw globalizacji*, <http://artemis.wsizb.edu.pl/~multis/Artykuly/globalizacja.htm>.
- [3] Gwiazda A., *Globalizacja i regionalizacja gospodarki światowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000.
- [4] Jantoch-Drozdowska E., *Regionalna integracja gospodarcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- [5] Kaczurba J., *Globalizacja a tożsamość firmy*, <http://www.decident.pl/issue/200104/08.htm>.
- [6] Marciszewska E., *Procesy integracji regionalnej a globalizacja sektora usług transportu lotniczego*, Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów, zeszyt 18, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2001.
- [7] Pietrasieński P., *Globalizacja a zagrożenia dla rozwoju gospodarki światowej – cz. 1*, „Marketing i Rynek” 2001, nr 1.
- [8] Sztucki T., *Encyklopedia marketingu*, Placet, Warszawa 1998.
- [9] Zorska A., *Ku globalizacji? Przemiany w korporacjach transnarodowych i w gospodarce światowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.

GLOBALISATION AND REGIONALISM – COHERENT PHENOMENA THAT DETERMINE FUNCTIONING OF MODERN COMPANIES

Summary

The article presents the concept of two as it seems antagonist phenomena: globalisation and regionalism. They mainly shape the word economy specifying the framework within functioning of modern companies. At the beginning the definitions of analysed notions have been presented, describing then relationships between globalization and regionalism.